
تبیین قرآنی بیانیه گام دوم انقلاب مبتنی بر پیکره شناسی سوره صف

فرهاد احمدی آشتیانی^۱

مجید محمدلو^۲

چکیده

مقام معظم رهبری در بیانیه گام دوم انقلاب، مهم‌ترین آرمان انقلاب اسلامی را تشکیل تمدن نوین اسلامی و زمینه‌سازی برای ظهور امام عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف بیان کرده‌اند و مولفه‌ها و مختصات آن را برای این مسیر تبیین نموده‌اند. ازجانب دیگر نگاه ساختاری بر پیکره سوره صف، و تبیین سیر تطور جامعه مؤمنین و ویژگی‌های آن، نشان می‌دهد که اراده الهی بر این تعلق دارد که خداوند مبتنی بر برنامه خود، جامعه مؤمنین را در سیر صعودی به مرتبه «انصارالله» ارتقا دهد که بارزترین ویژگی آن تأییدات الهی و در نتیجه تسلط آشکار بر جبهه دشمن است. تبیین و تحلیل مولفه‌های انقلاب اسلامی و تمدن نوین اسلامی در بیانیه گام دوم، نشان می‌دهد که این مولفه‌ها با ویژگی‌های قرآنی جامعه انصارالله دارای ارتباط و نسبت می‌باشد و به تعبیری دوران انصار الله آینده و عنوان قرآنی تمدن نوین اسلامی می‌باشد. بنابراین از منظر قرآنی، بیانیه گام دوم باید به عنوان مطلعی برای ورود به دوران انصارالله، اعمال تأییدات الهی و تسلط آشکار بر دشمنان تلقی گردد.

کلیدواژه‌گان: بیانیه گام دوم، ساختار سوره صف، تمدن نوین اسلامی، دوران انصارالله.

---

۱. فارغ‌التحصیل علوم قرآن و حدیث و پژوهشگر دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی farhadahmadi@ut.ac.ir

۲. دانشجوی دکتری الهیات و پژوهشگر دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی m.mohammadlu73@gmail.com

مقدمه

در جهان بینی تمدن کنونی اندیشه دئیسم جمیع ساحت‌های بشر را فراگرفته است. خلاصه ره‌آورد این اندیشه چنین است که خداوند بعد از خلقت جهان، نقشی در هدایت و راهبری آن نداشته و جهان هستی با قوانین طبیعی که خداوند در نهاد آن قرار داده است به سیر خود ادامه می‌دهد. از نتایج این اندیشه محوریت و حاکمیت خرد انسان بنیان، نفی فاعلت خداوند در عالم و انکار نقش غیب و وحی الهی در هدایت جامعه بشری است (باربور، ۱۳۷۹: ۷۶)؛ بنابراین تغییر و تحول جوامع انسانی نیز مبتنی بر قوانینی گسسته از آفریدگار بوده و هرگونه تفسیر و تحلیل مبتنی بر ماوراء ماده بی‌مبنا و غیرعلمی تلقی می‌شود. نتیجه این امر، سلباً انکار نقش اراده خداوند در عالم هستی و ثبوتاً جان‌شینی معرفت بشری بجای تعالیم و حیانی - الهی و تقلیل منابع معرفت به تجربه خواهد بود.

در مقابل، تأمل در مفاهیم قرآنی نشان می‌دهد که اراده خداوند بی‌سامان نبوده و دارای نظام است. خداوند نه تنها خالق جهان است بلکه ربوبیت امور هستی را بعد از خلقت نیز بر عهده داشته و هیچ پدیده و امری از دایره تدبیر و هدایت وی خارج نیست. تحولات و وقایع عالم خود بنیاد نبوده و تحت فرمان او حدوث و زوال می‌یابند. «قَالَ رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَى» (طه، ۵۰) این مسئله مهم‌ترین وجه ممیزه معرفت بشری با تعالیم و حیانی است زیرا غالباً بیان و تحلیل علمی مسائل چیزی جز نفی معرفت و حیانی نبوده و اساساً اندیشه‌ورزی مبتنی بر وحی و قرآن جایی در تحلیل علمی مسائل ندارد.

مضامین آیات متعددی از قرآن بر این دلالت دارد که خداوند آفریدگار و پروردگار جهان بوده و برای اداره و پرورش آن در محدوده آسمان‌ها و زمین و انس و جن موجود در آن برنامه‌هایی دارد (رعد: ۱۶ - حمد: ۲ - روم: ۸ - زمر: ۵ - مؤمنون: ۱۱۵ - انبیاء: ۱۶ - بقره: ۱۰۷، یس: ۸۳ - نجم: ۳۱ - هود: ۱۲۳ - انعام: ۵۹ - یونس: ۳۱ - سجده: ۵ - فصلت: ۹ - احقاف: ۳ - حدید: ۱۷ - زلزله: ۱ - فجر: ۲۱ - انشقاق: ۱ - انفطاز: ۱ - تکویر: ۱۱ - النبیاء: ۱۹ (که در آن جنبه‌های مهم و موردنیاز ساحت انسانی موردتوجه قرار گرفته است؛ بنابراین فهم و کشف برنامه الهی مهم‌ترین مؤلفه تربیت دینی و رشد الهی انسان‌ها است).

کلیات و جزئیات برنامه خداوند در مورد اداره جهان، در قالب ظاهر الفاظ قرآن بیان شده است؛ زیرا اگر پذیرفته شود که قرآن تبیین‌گر هر پدیده‌ای است، تبیین‌گر کلیات و جزئیات برنامه خدا نیز خواهد بود. «و نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ وَ هُدًى وَ رَحْمَةً وَ بُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ» (نحل: ۸۹). (احمدیان و همکاران، ۱۳۹۸ (الف): ۱۱۳)

یکی از مفاهیم قرآنی تبیین‌کننده برنامه خدا مفهوم «آیه» است. تکرار فراوان این واژه، آن را به یکی از واژگان کلیدی قرآنی تبدیل کرده است و یکی از کاربردهای پرتکرار این واژه در قرآن اطلاق در مورد امور و پدیده‌های طبیعی است. بقره: ۱۶۴. جاثیه: ۳، ۱۳. شوری: ۲۹. روم: ۲۲، ۲۵. عنکبوت: ۴۴. آل عمران: ۱۹۰. سبأ: ۹، ۱۵، ۱۶. یونس: ۶، ۲۴، ۱۰۱. یوسف: ۱۰۵. رعد: ۲، ۳، ۴. انبیاء: ۳۲. ذاریات: ۲۰. طه: ۵۳، ۵۴. یس: ۳۳. حدید: ۱۷. شعراء: ۷، ۸. فصلت: ۳۹. انعام: ۹۹. اعراف: ۵۷، ۵۸، ۶۷. نحل: ۱۰، ۱۱. غافر: ۱۳.

این کاربرد، معنای «آیه» را به مقوله‌ای تکرار شونده که حاکی از وقوع دوباره آن پدیده در آینده باشد، تبدیل می‌کند. مطابق این معنا هر آیه می‌تواند بارها و بارها در شرایط مناسب اعمال گردد و هرکدام از مصادیق اعمال یک آیه، نشانی از مصداق عالی‌تر در آینده است. مصادیق گذشته «آیات» در حقیقت نشانی از مصادیق آینده «آیات» است که به صورت تکامل یافته‌تر و در پهنه وسیع‌تری واقع خواهند شد؛ بنابراین شرح ماجرای اقوام پیشین در قرآن و اطلاق آیه در مورد آن‌ها، صرفاً قصه‌گویی خداوند به جهت برداشت نکات حکمی و اندرزهای اخلاقی نیست. بلکه بیان صحنه‌هایی است که ما در پیش رو داریم و خداوند ما را نیز درون آن صحنه‌ها وارد خواهد کرد (احمدیان و همکاران، ۱۳۹۸ (ب): ۶۹، ۷۰).

قرآن کریم در مورد جملات و گزاره‌های خود نیز تعبیر آیه را بکار می‌برد. بقره: ۲۵۲. هود: ۱. انفال: ۳. احزاب: ۳۴. بنابراین آیات قرآن مقولاتی هستند که می‌توانند بارها محقق شوند و هر آیه می‌تواند در زمان‌های مختلف، در ظرف هر صحنه مناسب واقع شود و میلیون‌ها مصداق داشته باشد. به عنوان مثال خداوند در آیه نودوشش سوره اعراف می‌فرماید: «وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ آمَنُوا وَ اتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ وَ لَكِن كَذَّبُوا فَأَخَذْنَاهُم بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ». این آیه که حاکی از یکی از قوانین عالم است، در هر زمان و مکان مناسب

که شرایط اعمال آن وجود داشته باشد، واقع می‌شود. طبق این قانون الهی در هر زمان و مکانی اگر اهل یک شهر ایمان آورند و تقوا بورزند، خداوند درهای برکات را از آسمان و زمین بر ایشان باز می‌کند. با توجه به این موضوع، آیات قرآن همه‌زمانی و همه مکانی هستند. این آیات به مثابه قوانینی هستند که خداوند درصدد اعمال آن‌ها در عالم می‌باشد و اساساً خداوند مبتنی بر این آیات و قوانین، امر دنیا را به پیش برده و صحنه‌هایی را به وجود می‌آورد و از بین می‌برد و هر آنچه از گذشته و حال و آینده این دنیا محقق شده یا خواهد شد همگی تحت حاکمیت این قوانین بوده و با اعمال این آیات رقم می‌خورد. شمول آیات و قوانین تا حدی است که هیچ امر و مسئله‌ای از دایره آن خارج نبوده و همگی تحت تدبیر، اراده و ربوبیت الهی قرار دارد. (نحل: ۸۹)

از طرف دیگر آیات قرآن در قالب هر سوره، یک متن واحد و منسجم را تشکیل داده و مبین موضوع واحدی هستند و همه آیات سوره، حول محور موضوع آن تبیین می‌گردند و این‌گونه نیست که سوره مجموعه‌ای از آیات پراکنده بی‌ربط به هم باشد (طباطبایی، ۱۴۱۷ق: ۱/۱۴)؛ بنابراین در تفسیر و تحلیل سوره اولاً باید به دنبال کشف موضوع واحد سوره بود؛ ثانیاً با ملاحظه ساختار آیات، در جهت فهم ارتباط آن‌ها با هم و کشف برنامه خداوند گام برداشته و بستر اعمال آیات توسط خداوند را بازشناسیم؛ یعنی ببینیم که آیا می‌توان در عالم ماجراهای ناظر بر این کل منسجم (سوره) را پیدا کرد و در نتیجه رفتار و کنش خود را مطابق آن برنامه سامان داد؟

چنین دیدگاهی نسبت به آیات قرآن باعث می‌شود که آیات قرآن را گزارشی صرف از وقایعی در گذشته‌های دور یا آینده‌های دور ندانیم. بلکه مقولاتی بدانیم که خارج از محدودیت مکان و زمان، در هر زمان و مکانی از جمله در زمان حاضر و بر کشور ما توسط خداوند قابل اعمال هستند؛ بنابراین چنین منظری به آیات قرآن پرسش‌های جدید و مهمی را نسبت به وضعیت کنونی کشور ما و انقلاب اسلامی به دنبال دارد؛ به‌طور نمونه در این زمانه خداوند چه آیه‌ای را بر فراز ما حاکم قرار داده است؟ حوادث عظیم پیش‌آمده در گذشته مانند وقوع انقلاب اسلامی ایران به دنبال اعمال کدام یک از آیات خداوندی در دنیا

پیش آمد؟ در مقاطع پیش رو انقلاب اسلامی خداوند کدام آیات را اعمال خواهد کرد؟ حال که در طلوعه گام دوم انقلاب هستیم و مصادف با آن رهبر انقلاب اسلامی بیانیه گام دوم را خطاب به ملت ایران صادر نمودند در این نوشتار بر آن هستیم با پیکره‌شناسی و تدبر در ساختار سوره «صف» و مبتنی بر منظر «نگاه آیتی»، با روش توصیفی-تحلیلی بیانی قرآنی در باب انقلاب اسلامی و آینده آن ارائه بدهیم. ابتدا با بررسی ساختار سوره صف به تبیین وضعیت و ویژگی‌های قومی خواهیم پرداخت که خداوند ضمن تعبیر آن‌ها به انصارالله، ایشان را برای تشکیل و ورود به دوران انصارالله امر کرده است. در ادامه با تکیه بر بیانیه گام دوم انقلاب مختصاتی از بیانات رهبر انقلاب اسلامی استخراج خواهد شد که این مختصات با ویژگی‌های مطرح در باب انصارالله ارتباط و نسبتی پیدا می‌کند و مبین آرمان‌ها و ویژگی‌هایی برای انقلاب اسلامی است که خداوند متعال آن را برای جامعه مؤمنین انصارالله مطرح کرده است.

پیشینه تحقیق

بعد از صدور بیانیه گام دوم انقلاب مقالات و تالیفات متعددی در باب تحلیل مضمون بیانیه، الگوسازی در حکمرانی، آینده انقلاب اسلامی و سیر تمدن نوین اسلامی مبتنی بر بیانیه به رشته تحریر درآمده است. اما در این میان دیدگاه قرآنی به بیانیه و تبیین قرآنی آن بسیار کمتر مورد توجه قرار گرفته است. اهمیت چنین تبیینی از این جهت است که اولاً مبانی و مولفه‌های قرآنی بیانیه روشن گردد ثانیاً تبیین گردد که اهداف مدنظر در بیانیه مطابق با کدامین اهداف قرآنی و خواست خداوندی در باب جامعه مؤمنین و خط سیر آن‌ها است. موسی‌زاده در «اصول و مولفه‌های نظام‌سازی اسلامی با تاکید بر بیانیه گام دوم انقلاب» ضمن نقد الگوهای سیاسی حاکم بر غرب؛ به دنبال پاسخ این پرسش است که بیانیه گام دوم انقلاب، برای نظام‌سازی چه اصول و مولفه‌هایی را ارائه می‌دهد؟ وی «نظام‌سازی اسلامی» را دارای مولفه‌ها و اصول ارزشی برخاسته از دین می‌داند و چنین نظامی را مبتنی بر ارزش‌هایی چون آزادی، عدالت، استکبارستیزی، معنویت، عقلانیت و مردم‌سالاری معرفی

می‌کنند که بیانیه «گام دوم انقلاب»، به عنوان نقشه راه نظام‌سازی اسلامی، آسیب‌ها، راه کارها و اصول حاکم بر این ارزش‌ها را تبیین می‌کند.

با وجود اینکه در این مقاله بر نظام‌سازی و ساخت جامعه دینی مبتنی بر ارزش‌های دینی پرداخته شده است اما تبیین مستقیم و بلاواسطه از بنیادهای دینی و قرآنی جامعه مؤمنین به میان نیامده است.

غفاری هاشجین و نیکو نهاد در «تحلیل آینده نگارانه بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی» با اتکا بر روش آینده نگارانه مارتالیزی نشان می‌دهند که این بیانیه از ویژگی‌های یک سند راهبردی و گام‌های هفت‌گانه آن برخوردار بوده و دربردارنده چشم انداز روشنی از آینده انقلاب اسلامی است. آینده‌ای که در آن انقلاب اسلامی در هر دو ساحت مادی و معنوی دستاوردهای فزاینده‌ای داشته و در عوض دشمنان در مقابله با آن، ناکام می‌ماند.

این مقاله نیز بیشتر نگاه و تحلیل سیاسی نسبت به بیانیه گام دوم داشته و خالی از تبیین دینی و قرآنی در باب بیانیه و اهداف آن است.

«به سوی تمدن زمینه ساز طلوع خورشید ولایت عظمی»، «ماندگاری بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی مبتنی بر مبانی فطری و کلامی» و «طراحی و تبیین الگوی نهاد تمدن ساز، مبتنی بر تحلیل محتوای بیانیه گام دوم انقلاب» مقالات دیگری هستند که اگرچه از نگاه تمدنی نسبت به بیانیه گام دوم برخوردار بوده و آن را در راستای تشکیل تمدن نوین اسلامی تبیین می‌کنند اما خالی از دلالت‌های مستقیم قرآنی در باب مبانی، مولفه‌ها و اهداف بیانیه گام دوم می‌باشند.

۱. پیکره شناسی ساختار سوره صف

نخستین گام در مواجهه با سوره قرآن، کشف موضوع محوری آن‌ها است. چرا که عمدتاً تمام موضوعات و مفاهیم مطرح شده در سوره با توجه به موضوع محوری سوره معنای دقیق خود را می‌یابند.

نگاه جامع به ساختار سوره صف و کشف ارتباطات بین آیات آن، برنامه خداوند در

هدایت و راهبری جبهه ایمان را آشکار ساخته و مراتب و مراحل سیر آن را بیان می‌کند. در آیه ابتدایی سوره، مسئله تسبیح همگانی خداوند توسط تمام موجودات آسمان‌ها و زمین بیان می‌شود: «سَبِّحْ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ». در ترجمه آیه غالباً واژه «تسبیح» چنین معنا شده است که: «آنچه در آسمان‌ها و زمین هست خداوند را تسبیح (الهی قمشه‌ای، مکارم شیرازی، فولادوند)، ستایش (الهی قمشه‌ای، انصاریان)، به پاکی یاد (فیض الاسلام، گرم‌رودی) می‌کند.» در تفسیر آیه نیز مفسران مراد از «تسبیح موجودات هستی» را به معنای برئ بودن دامن کبریایی الهی از هرگونه نقص و عیب دانسته‌اند (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴: ۶۰/۲۴)، (طباطبایی، ۱۴۱۷: ۱۴۴/۱۹). اشکالی که در اینجا مطرح می‌شود این است که اگر معنای تسبیح صرف تنزیه خداوند از نواقص و معایب باشد، در این صورت این معنی در مشرکان و منکران خداوند که جزئی از موجودات عالم هستی هستند چگونه محقق خواهد بود؟ (سورآبادی، ۱۳۸۰: ۲۵۹/۴).

منشأ چنین دریافت معنایی، بیان عمده اهل لغت در باب معنای تسبیح است. چرا که اهل لغت نیز متناسب با مقام آیه، معنای تسبیح را همین دانسته (راغب، ۱۴۱۲: ۳۹۲/۱)، (خلیل بن أحمد، ۱۴۱۰: ۱۵۱/۳)، (طریحی، ۱۳۷۵: ۳۶۶/۲) و مبتنی بر برخی مصادیق و شواهد قرآنی معانی دیگری مانند ذکر و نماز (مصطفوی، ۱۳۶۰: ۱۹/۵)، تعجب و تمحید و ستایش (طریحی، ۱۳۷۵: ۳۶۶/۲) برای این واژه ذکر کرده‌اند.

درحالی‌که توجه به معنای ماده تسبیح دلالت بر این دارد که معنای اصلی این واژه شناوری و حرکت در مسیر حق بدون کوچک‌ترین نقطه ضعف و انحراف است؛ بنابراین معنای آن دربردارنده دو جهت می‌باشد: جهت اول روبه حق بودن و رو به الله بودن کائنات؛ جهت دوم عدم انحراف و ضعف در مسیر حق (مصطفوی، ۱۳۶۰: ۲۱/۵). تفاوت این بیان با دیدگاه مشهور در این است که دیدگاه مشهور تنها به قسم دوم و جهت تباعد توجه دارد اما مطابق این معنی مهم‌ترین مسئله در معنای تسبیح جهت‌گیری الهی عالم و شناوری کائنات به سمت الله است؛ بنابراین تسبیح خورشید و قمر در آیه «وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ اللَّيْلَ وَ

النَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ» به معنای شناور بودن آن دو در مدار و مسیری حقیقی است که خداوند تعیین کرده است؛ بنابراین آیه چنین معنی می‌شود که تمام آنچه در آسمان‌ها و زمین است در مسیر حق و رو به الله در حرکت بوده و این حرکت مستمر و به دور از نقص است یعنی ما با جریان عظیم الهی به پهنای آسمان‌ها و زمین مواجه هستیم و همه موجودات هستی در این پهنه بسیار عظیم شناور و در حال حرکت به سمتی هستند که خداوند برای آن‌ها تعیین کرده است. وسعت این پهنه همه آسمان‌ها و زمین را در بر گرفته و تمامی کائنات را شامل می‌شود.

از طرف دیگر با توجه به فقره دوم آیه «وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ»، این حرکت با اسم العزیز و الحکیم مرتبط است.

در واژه عزت معنای تفوق و برتری نهفته است (مصطفوی، ۱۳۶۰: ۱۱۴/۸)، تحقق حکمت در خداوند نیز به معنای قطعیت و حتمی بودن در امر اوست (مصطفوی، ۱۳۶۰: ۲۶۵/۲). حال سؤال این است که آیا می‌توان مسئله «حرکت تمام موجودات آسمان‌ها و زمین در مسیر خدایی» را به عنوان غرض اختصاصی از نزول سوره بیان کرد؟ با توجه به اینکه خداوند تنها در سوره صف متذکر این موضوع نشده است؛ بلکه در سوره مسبحات و چند سوره دیگر نیز به این موضوع پرداخته است؛ بنابراین این موضوع، موضوع اختصاصی سوره صف نیست بلکه موضوع اختصاصی در سوره صف وجهی خاص از این جریان خدایی در پهنه آسمان‌ها و زمین است. توجه به آیات دو تا چهار سوره صف نشان می‌دهد که این آیات دارای موضوع واحدی هستند؛ اما در آیات بعدی موضوع آیات دوباره تغییر کرده و خداوند رفتارهای قوم بنی اسرائیل در قبال موسی عَلَيْهِ السَّلَامُ و عیسی عَلَيْهِ السَّلَامُ را بیان می‌کند؛ بنابراین می‌توان گفت که موضوع و غرض اصلی سوره، حرکت و سیر جامعه ایمانی در دل جریان عمومی حرکت عالم می‌باشد؛ بنابراین این‌گونه به نظر می‌رسد که خداوند به موازات جریان حرکت کلی عالم، جریانی اختصاصی در دل جریان کلی معرفی می‌کند و از وجود برنامه‌ای الهی در قبال این جریان اخبار می‌کند. مطابق این برنامه خداوند با اسم العزیز و الحکیم

خود در بین موجودات، آن‌هایی را که مستعد هستند عزت بخشیده و نسبت به سایرین تفوق و ارتقا می‌دهد.

جدول زیر ساختار معنایی آیات سوره صف را بیان می‌کند:

آیات	موضوع آیات
۱	موضوع محوری؛ حرکت تمام موجودات آسمان‌ها و زمین در مسیر خدایی
۲-۴	موضوع اختصاصی؛ سیر حرکت «الَّذِينَ يقاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَأَنَّهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُورٌ»
۱۴- ۵	

۱-۱. دو گروه مؤمنان

آیات ابتدایی سوره صف به دو گروه از مؤمنان اشاره می‌کند؛ گروه اول مؤمنانی هستند که بر مدعیات خود پایبند نیستند. برخی تفاسیر مصداق این گروه از مؤمنان را چنین معرفی می‌کنند: «مخاطبة لأصحاب رسول الله ﷺ الذين وعدوه أن ينصروه و لا يخالفوا أمره و لا ينقضوا عهده في امير المؤمنين عليه السلام، فعلم الله أنهم لا يفون بما يقولون فقال: لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ كَبِرَ مَقْتاً عِنْدَ اللَّهِ و قد سماهم الله مؤمنين بإقرارهم و إن لم يصدقوا» [این آیات] خطاب به آن دسته از صحابه رسول الله ﷺ است که به حضرت وعده یاری و عدم مخالفت با اوامر ایشان و عدم نقض عهدشان در مورد ولایت امیر المؤمنین عليه السلام را دادند و خداوند دانست که آن‌ها به آنچه می‌گویند وفا نمی‌کنند پس فرمود: [ای کسانی که ایمان

آورده‌اید] چرا چیزی می‌گویید که انجام نمی‌دهید؟ نزد خدا سخت ناپسند است که چیزی را بگویید و انجام ندهید؛ و خداوند به جهت اقرارشان آن‌ها را مؤمن نامید ولو در اقرار خود صادق نبودند (قمی، ۱۳۶۷: ۲/۳۶۵).

گروه دوم مؤمنانی هستند که به عنوان قوم محبوب خداوند با این جریان خدایی همراه می‌شوند و در صحنه عمل نیز نه تنها خلف وعده نمی‌کنند بلکه در صفوفی منظم و ساختاری نفوذناپذیر در «سبیل خداوند» وارد میدان جنگ می‌شوند؛ «يَقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَانَتْهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ». اهل بیت علیهم‌السلام در روایات متعددی، مراد از «سبیل» و «صراط» در قرآن را مسیر ولایت خود معرفی کرده‌اند؛ (تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۱۷، بصائر الدرجات، ۱۹۹) «الإمام الصادق علیه‌السلام: نحنُ و الله نحنُ سبيلُ الله الذي أمر الله بِاتِّباعِهِ و نحنُ و الله الصِّراطُ المُستقيمُ و نحنُ و الله الذين أمر الله العبادَ بطاعتِهِم» امام صادق علیه‌السلام: به خدا قسم ما همان راه خداییم که خداوند به پیمودن آن فرمان داده است. به خدا ما همان راه راست هستیم، به خدا ما همان کسانی

هستیم که خداوند بندگان را به اطاعت از آنان فرمان داده است (تفسیر قمی، ۱۳۶۷:

۲/۶۶).

در احادیث ذیل این آیه نیز مراد از «سبیل الله» مسیر ولایت اهل بیت علیهم‌السلام معرفی شده است؛ «قَالَ السَّيِّدُ بْنُ طَاوُسٍ فِي كِتَابِ مِصْبَاحِ الرَّائِرِ، وَ مِمَّا رَوَيْنَاهُ وَ حَدَّثَنَا إِسْنَادَهُ اِخْتِصَارًا أَنَّ الْفَيَاضَ بْنَ مُحَمَّدٍ الطُّوسِيَّ حَدَّثَ بِطَوْسٍ سَنَةَ تِسْعٍ وَ خَمْسِينَ وَ مِائَتَيْنِ وَ قَدْ بَلَغَ التِّسْعِينَ أَنَّهُ شَهِدَ أَبَا الْحَسَنِ عَلِيَّ بْنَ مُوسَى الرِّضَاعِ فِي يَوْمِ الْعَدِيرِ وَ بِحَضْرَتِهِ جَمَاعَةٌ مِنْ خَاصَّتِهِ... فَكَانَ مِنْ قَوْلِهِ ع حَدَّثَنِي الْهَادِي أَبِي قَالَ حَدَّثَنِي جَدِّي الصَّادِقُ ع قَالَ حَدَّثَنِي الْبَاقِرُ قَالَ حَدَّثَنِي سَيِّدُ الْعَابِدِينَ ع قَالَ إِنَّ الْحُسَيْنَ قَالَ: «اتَّفَقَ فِي بَعْضِ سِنِينَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ ع الْجُمُعَةَ وَ الْعَدِيرَ فَصَعِدَ الْمُنْبَرَّ عَلَى خَمْسِ سَاعَاتٍ مِنْ نَهَارِ ذَلِكَ الْيَوْمِ فَحَمِدَ اللَّهَ وَ... وَ اعْلَمُوا أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ قَالَ - إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يِقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَانَتْهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ. أَتَدْرُونَ مَا سَبِيلُ اللَّهِ وَ مَنْ سَبِيلُهُ وَ مَنْ صِرَاطُ اللَّهِ وَ مَنْ طَرِيقُهُ أَنَا

صِرَاطُ اللَّهِ الَّذِي مَنْ لَمْ يَسْلُكْهُ يَطَاغِرْ فِيهِ هُوَ يَبْغِ إِلَى النَّارِ وَأَنَا سَبِيلُهُ الَّذِي نَصَبْتَنِي لِيَلْتَبِيعَ بَعْدَ نَبِيِّهِ ص» (مجلسی، ۱۴۰۳ق: ۱۱۷/۹۴، ح ۸)؛ بنابراین در این آیات ملاک گروه‌بندی و جبهه‌بندی مؤمنان ایمان و پایبندی آنان بر ولایت اهل بیت علیهم‌السلام می‌باشد و خداوند تنها مؤمنانی را که در مسیر ولایت ائمه اطهار علیهم‌السلام مجاهدت و استقامت می‌کنند را به عنوان قوم محبوب خود معرفی می‌کند.

۲.۱. تقابل تاریخی جبهه ایمان با جبهه باطل

آیات پنج تا هفت سوره صف، رفتار دو گروه از قوم بنی اسرائیل را در قبال دو رسول الهی بیان می‌کند؛ گروه اول که فاسقان یهود هستند، با آن‌که علم به رسالت موسی علیه‌السلام داشتند اما در عمل با لجاجت خود رسول خدا را آزار داده بودند تا جایی که خدای تعالی به کیفر این رفتارشان دل‌هایشان را منحرف ساخت. (صف، ۵) دریافت اول از این آیه، هشدار برای مؤمنین است که مبادا رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم را اذیت کنند و کارشان بدان جا انجامد که کار قوم موسی بدانجا کشید و دل‌هایشان منحرف گشت، همچنان که در جای دیگر به طور صریح روی سخن به امت اسلام نموده، می‌فرماید: «إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُهِينًا» (طباطبایی، ۱۴۱۷ق: ۲۵۰/۱۹)

مطلب دیگری که از آیه برمی‌آید، هشدار نسبت به اصل وجود چنین جریان و گروهی در تقابل با جبهه مؤمنین واقعی و در رأس آن ولی جامعه است. گروهی در داخل و خارج از جامعه مؤمنین به رسول‌الله و ولایت ائمه اطهار علیهم‌السلام هستند که با علم به برخی مسائل درصدد دشمنی با اهل ایمان هستند. توجه به آیات بعدی این مفهوم را پررنگ‌تر می‌کند زیرا آیه بعد ظالمان نصاری را معرفی می‌کند؛ این گروه با آن‌که بشارت‌های عیسی علیه‌السلام را درباره آمدن رسول‌الله صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم دریافتند، اما بعد از رسالت پیامبر اسلام و زمانی که با دلایل و معجزات روشن ایشان (مانند قرآن و اخبار موسی علیه‌السلام و عیسی علیه‌السلام) مواجه شدند، بینات وی را سحر خواندند (طباطبایی، ۱۴۱۷ق: ۲۵۴/۱۹)؛ بنابراین جامعه مؤمنین واقعی به رسول‌الله با گروهی از دشمن روبه‌رو هستند که دشمنی تاریخی با جریان حق داشته و در طول تاریخ مشغول نبرد با انبیاء

الهی و پیروان راستین آن‌ها بوده و پیامبر اسلام و پیروان ایشان نیز از گزند این دشمنی در امان نخواهند بود. خصوصاً اینکه آیه هشتم، مؤید قوی این برداشت بوده و خبر از وجود مستمر این جبهه و دشمنی مجدانه و سرسختانه آن‌ها با جبهه مؤمنین و «اراده جدی آنان برای از بین بردن نور الله» می‌دهد؛ «يُرِيدُونَ لِيُظْفِقُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ».

۳.۱. برنامه خداوند برای جبهه ایمان

بعد از آن‌که فاسقان یهود و ظالمان نصاری اراده جدی بر دشمنی با مؤمنان واقعی می‌کنند، آیات بعد برنامه خداوند را برای حرکت جبهه مؤمنین تبیین می‌کند. غایت این برنامه در آیه نه سوره بیان شده است. بر اساس این آیه، ارسال رسل با دو مقوله «دین حق» و «الهدی» منجر به چیرگی تدریجی دین حق بر تمام ادیان و عالم‌گیر شدن آن می‌شود. در خلال ایصال به این غایت نیز جبهه مؤمنین (قوم محبوب خداوند) تطوراتی را طی خواهد کرد.

۴.۱. سیر تطور جبهه مؤمنین

بر اساس نگاه ساختاری به پیکره آیات سوره صف مراحل شکل‌گیری و تطور تاریخی جامعه مؤمنین چنین خواهد بود:

۱. تمایز دو گروه مؤمنان در صدر اسلام و شکل‌گیری جبهه مؤمنان واقعی و پیروان مکتب ائمه اطهار عليهم السلام؛ با اینکه علائم و نشانه‌های این تمایز در زمان حیات رسول الله صلی الله علیه و آله نیز پیدا بود اما بعد از رحلت ایشان به منصفه ظهور می‌رسد (آیات ۲ و ۴).

۲. شروع تدریجی تام شدن نورالله در میان مؤمنین به ائمه اطهار عليهم السلام؛ این مرحله آغاز گسترش «دین حق» و تفوق تدریجی آن بر تمام ادیان دیگر است (آیه ۸ و ۹)

۳. نجات مؤمنان از عذاب الیم؛ خداوند با پدید آوردن صحنه‌هایی برای این گروه از مؤمنان آن‌ها را برای نجات از عذاب تربیت و راهنمایی می‌کند. اگرچه بهای این صحنه جان و سرمایه مؤمنان خواهد بود اما خداوند خود تضمین‌گر ربح آن است. از طرف دیگر لازمه صدق جهاد برای این قوم برخورداری از زیرساخت‌های اقتصادی، نظامی، فرهنگی، اجتماعی است و الا توان جنگ و جهاد نخواهد بود و این نیز خود نیازمند تشکیل حکومت

و یکپارچه‌سازی جامعه است. در این صحنه‌ها است که مؤمنان ایمان قوی‌تری نسبت به خدا و رسول او بروز خواهند و در حقیقت پا در مرتبه والاتری از ایمان خواهند گذاشت.

۴. پاداش‌های الهی؛ در آیات ۱۲ و ۱۳ خداوند سه پاداش اخروی و سه پاداش دنیوی برای مؤمنین بیان می‌کند.

پاداش‌های اخروی در آیه دوازده سوره مطرح شده‌اند؛ «يَغْفِرُ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ»، «وَيَدْخِلُكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ»، «وَمَسَاكِينٌ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتٍ عَدْنٍ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ». پاداش‌های دنیوی نیز در آیه سیزدهم بیان می‌شود «وَأُخْرَى تُحِبُّونَهَا»: «نَصْرٌ مِنَ اللَّهِ» - «وَفَتْحٌ قَرِيبٌ» - «وَبَشِيرِ الْمُؤْمِنِينَ». حال سؤال این است که متعلق بشارت چیست و مؤمنان به چه چیزی بشارت داده می‌شوند؟ پاسخ به این سؤال مرحله پنجم و نهایه برنامه خداوند در قبال مؤمنین را آشکار می‌سازد.

۵. دوران انصار الله و تسلط بر دشمنان؛ برعکس آیات پیشین که مؤمنان «دعوت» به انجام رفتارهایی می‌شوند در آیه آخر برای اولین بار در سوره، مؤمنان «امر» به انصار الله شدن می‌شوند. این تغییر نشان‌دهنده ورود جامعه مؤمنین به مرحله جدید و متفاوتی از سیر حرکت خود است. در این مرحله خداوند از این مؤمنان می‌خواهد تا دقیقاً همان‌طور که عیسی ع از حواریون خود خواست تا او را در مسیر به سوی خداوند نصرت کنند، انصار الله شوند. در این دواران همان‌طور که خداوند حواریون و گروندگان به عیسی عَلَيْهِ السَّلَام را مسلط بر دشمنان خود کرد، مؤمنین انصار الله را نیز تأیید کرده و بر دشمنانشان چیره خواهد کرد. «در این قسمت از آیه اشاره است به اینکه امت پیامبر اسلام هم عین این سرنوشت را دارند، آن‌ها نیز مانند امت عیسی دو طائفه می‌شوند یکی مؤمن و دیگری کافر؛ و اگر مؤمنین، خدای تعالی را که در مقام نصرت خواهی از آنان برآمده اجابت کردند و پاس حرمت دستورات او را نگه داشتند، خدای تعالی هم ایشان را علیه دشمنانشان نصرت داده و همان‌طور که مؤمنین به عیسی بعد از روزگاری مذلت به آقایی رسیدند، ایشان را نیز بر دشمنان خود سروری می‌بخشد» (طباطبایی، ۱۴۱۷ق: ۲۶۱/۱۹). در این دوران غلبه نهایه و آشکار دین حق بر سایر ادیان و عالم شمولی آن محقق خواهد شد و خداوند با تحقق

حکومت جهانی انصار الله مقوله نور الله را تام خواهد ساخت. این همان صحنه بشارتی است که بر مؤمنان پایبند بر پیمان ولایت (شیعیان) داده شده است.

۲. بیانیه گام دوم انقلاب، ورود به دوران انصاراللهی

با گذشت نزدیک به نیم قرن از طلوع انقلاب اسلامی در ایران، اکنون بر همگان آشکار و مسلم است که این انقلاب یگانه نماد جریان دینی با محوریت ولایت اولیاء الهی و تفکر شیعی در عصر مادی حاضر است. انقلاب اسلامی در حالی قدم در دهه پنجم حیات خود نهاده است که همواره آماج شدیدترین دشمنی‌ها در سطح جهانی، منطقه‌ای و داخلی بوده است و به فرموده مقام معظم رهبری در بین نظام‌های انقلابی و نظام‌های تشکیل شده در یکی دو قرن اخیر، هیچ نظامی را سراغ نداریم که به اندازه جمهوری اسلامی درباره آن، پیش‌بینی زوال و نابودی و فروپاشی شده باشد.^۱ در چنین برهه‌ای رهبر انقلاب با صدور «بیانیه گام دوم انقلاب» ضمن تبیین دستاوردهای شگرف انقلاب اسلامی در چهار دهه گذشته، توصیه‌هایی کلیدی در جهت «جهاد عظیم در راستای تشکیل تمدن نوین اسلامی» بیان کردند. هسته مرکزی و محور اصلی مفاهیم مندرج در متن بیانیه، جهت‌گیری و حرکت جهادی انقلاب اسلامی در راستای تقابل با تمدن و تفکر مادی غربی و تشکیل تمدن نوین اسلامی مبتنی بر ایمان، اعتقادات و اخلاق الهی و وحیانی است. دامنه حرکت انقلاب اسلامی محدود به داخل کشور نبوده بلکه اثرگذاری آن در مقیاس جهانی است.

۱.۲.۱. ابتناء مبانی انقلاب اسلامی بر ایمان اسلامی و شیعی

همان‌طور که گذشت اولین و مهم‌ترین شاخصه جبهه مؤمنین در مسیر رسیدن به انصار الله، ایمان و اعتقاد آنان بر ولایت ائمه اطهار علیهم‌السلام است. انقلاب اسلامی نیز به رهبری آسمانی و تأییدشده امام خمینی رحمته‌الله‌علیه و با الهام از منابع دینی و وحیانی ائمه معصومین علیهم‌السلام مبانی و

۱. <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=47991>. ۱۴/۰۳/۱۴۰۰ به مناسبت سی‌ودومین سالگرد

ساختار سیاسی، اجتماعی، فرهنگی خود را مبتنی بر آن سامان داده است. این مسئله در جای‌جای بیانات رهبر انقلاب در تحلیل انقلاب اسلامی مبتنی بر ارکان الهی و دینی ملاحظه می‌شود. از منظر ایشان انقلاب اسلامی از متن ایمان و معرفت اسلامی پدید آمده و ارزش‌های آن با ایمان دینی مردم آمیخته شده است. این معنویت و اخلاق، جهت‌دهنده همه حرکات و فعالیت‌های فردی و اجتماعی و نیاز اصلی جامعه بوده است. به‌طور نمونه ایمان اسلامی در عرصه کلان تقابل دوگانه جدید «اسلام و استکبار» را شکل داده در عرصه مدیریت، الهام‌بخش مدیریت‌های جهادی بوده است (بیانیه گام دوم انقلاب). ایشان سرمایه انسانی مستعد و کارآمد را به شرط برخورداری از زیربنای عمیق و اصیل ایمانی و دینی؛ مهم‌ترین ظرفیت امیدبخش کشور دانسته و نقطه قوت انقلاب اسلامی را حضور نسل جوان مؤمن و دانا و پُرانگیزه در آن بیان کرده است. هم‌چنین پیروزی و کامیابی در ادامه این مبارزه را نیز، نیازمند انسان‌هایی با ایمان و جهادگر، و منیع‌الطبع با دستانی پاک و دل‌هایی نورانی می‌دانند. چنین رویکرد دینی و اخلاقی در جمهوری اسلامی بود که دل‌های مستعد و نورانی، به‌ویژه جوانان را مجذوب کرد. این مبانی الهی و دینی خط‌مشی‌ها، اصول کلی و اهداف (زمینه‌سازی برای طلوع خورشید ولایت عظمی (ارواحنا فداه)) جمهوری اسلامی را تعیین کرده و بر همین اساس انقلاب اسلامی به اصول خود شدیداً پایبند بوده و به مرزبندی‌های خود با رقیبان و دشمنان حساسیت نشان داده و از ارزش‌های انقلابی و ملی خود، یک گام هم عقب‌نشینی نمی‌کند و اساساً رمز موفقیت انقلاب اسلامی در برابر هجمه دشمنان همین می‌باشد: «اگر نبود قدرت عظیم ایمان و انگیزه این ملت و رهبری آسمانی و تأییدشده امام عظیم‌الشأن ما، تاب آوردن در برابر آن همه خصومت و شقاوت و توطئه و خباثت، امکان‌پذیر نمی‌شد.»^۱

۲.۲. اقدامات دشمنان انقلاب اسلامی

تجربه چهار دهه انقلاب اسلامی نشان‌دهنده شدت دشمنی‌ها و حمله‌های گوناگون نظامی، امنیتی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی علیه جمهوری اسلامی می‌باشد. از همان نقطه آغاز انقلاب اسلامی، در داخل و خارج از کشور دوران پهلوی تا حال حاضر - اقدامات گسترده‌ای برای خفه کردن آن صورت گرفت. «در طول این چهل سال - و اکنون مانند همیشه - سیاست تبلیغی و رسانه‌ای دشمن و فعال‌ترین برنامه‌های آن، مایوس سازی مردم و حتی مسئولان و مدیران ما از آینده است. خبرهای دروغ، تحلیل‌های مغرضانه، وارونه نشان دادن واقعیت‌ها، پنهان کردن جلوه‌های امیدبخش، بزرگ کردن عیوب کوچک و کوچک نشان دادن یا انکار محسنات بزرگ، برنامه همیشگی هزاران رسانه صوتی و تصویری و اینترنتی دشمنان ملت ایران است... دشمنان انقلاب با انگیزه‌ای قوی، تحریف و دروغ‌پردازی درباره گذشته و حتی زمان حال را دنبال می‌کنند و از پول و همه ابزارها برای آن بهره می‌گیرند.»^۱ منشأ اصلی دشمنی‌ها پایبندی انقلاب اسلامی به مبانی دینی و اسلامی خود در اقامه کلمه توحید، تقابل با استکبار جهانی و پی‌ریزی حیات دنیایی مبتنی بر اندیشه دینی و خداآوری است. همان‌طور که در ماجرای قوم بنی‌اسرائیل گذشت، در طول تاریخ جبهه ایمان به سرپرستی انبیاء، به جهت ایمان و پایداری در مسیر حق، همواره مورد حمله دشمنان الهی قرار گرفته است و هدف دشمنان خداوند خاموش کردن نورالله و هر اثری از آن بر روی زمین است. این امر تنها اختصاص به یک دوره تاریخی نداشته و تقریباً در همه زمان‌ها و مکان‌ها وجود داشته و دارد. هر شعار و آرمانی که رنگ و بوی دین و توحید داشته باشد، از جانب این گروه محکوم به دشمنی بوده و تلاش آنان معطوف به زدودن آن از حیات انسان‌ها است؛ بنابراین در دید کلان و تاریخی چنین هجومی و با این گستردگی بر مدار کلمه الحق بوده و مبارزه تاریخی دو جبهه در بقا یا نابودی آن از عرصه حیات مادی است.^۲

۱ - بیانیه گام دوم انقلاب ۱۳۹۷/۱۱/۲۲، (<https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=41673>)

۲ بیانیه گام دوم انقلاب ۱۳۹۷/۱۱/۲۲، (<https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=41673>)

۳.۲. گستره عمل جهانی انقلاب اسلامی

وجه دیگر شدت دشمنی‌ها با انقلاب اسلامی‌ها دامنه عمل جهانی و محدوده شعارهای آن است؛ زیرا «شعارهای جهانی این انقلاب دینی» و «دامنه عمل جهانی و منطقه‌ای آن در کنار مظلومان جهان» آن را در کانون توجه جهانیان قرار داده و بعد از فروپاشی شوروی، دوگانه جدید «اسلام و استکبار» را به وجود آورد. «مسیر جهان تغییر یافت و زلزله انقلاب، فرعون‌های در بسترِ راحت آرمیده را بیدار کرد؛ [لذا] دشمنی‌ها با همه شدت آغاز شد... [و انقلاب اسلامی] نماد پُر ابهت و باشکوه و افتخارآمیز ایستادگی در برابر قلدران و زورگویان و مستکبران جهان و در رأس آنان آمریکای جهان‌خوار و جنایت‌کار شد.» تا جایی که اقتدار انقلاب اسلامی منجر به تغییر موازنه در چالش‌های خود و دشمنان شده و شکست مستکبران را رقم زد. چنین جهت‌گیری‌های انقلابی و جهادی تأثیر اساسی در منطقه گذاشته و منطق قوی انقلاب اسلامی را در مسائل جهانی آشکار ساخت. «صحنه جهانی، امروز شاهد پدیده‌هایی است که تحقق یافته یا در آستانه ظهورند: تحرک جدید نهضت بیداری اسلامی بر اساس الگوی مقاومت در برابر سلطه آمریکا و صهیونیسم؛ شکست سیاست‌های آمریکا در منطقه غرب آسیا و زمین‌گیر شدن همکاران خائن آن‌ها در منطقه؛ گسترش حضور قدرتمندانه سیاسی جمهوری اسلامی در غرب آسیا و بازتاب وسیع آن در سراسر جهان سلطه. این‌ها بخشی از مظاهر عزت جمهوری اسلامی است»^۱

۴.۲. انقلاب اسلامی صحنه تحقق دوران انصار الهی

خداوند بر مؤمنینی که بر پیمان خود پایبند بوده و در صحنه نبرد در راه خداوند با جان و مال خود جهاد کرده‌اند، بشارت دوران انصار الله را داده است و به مؤمنان امر کرده است که در این دوران جزء انصار الله باشند. مهم‌ترین ویژگی این دوران مشخص شدن جبهه ایمان از کفر و در مرتبه بعد غلبه و تسلط آشکار مؤمنان بر دشمنان به وسیله تأیید مستقیم

۱ - بیانیه گام دوم انقلاب ۱۳۹۷/۱۱/۲۲، (<https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=41673>)

الهی است؛ به طوری که این غلبه امری محسوس، عیان و گسترده خواهد بود (صف، ۱۴). روند چگونگی شکل‌گیری انقلاب اسلامی، ویژگی‌ها، مبانی و ارزش‌های آن، سطح دشمنی دشمنان انقلاب، گستردگی آرمان‌ها و دامنه عمل آن، پیامدهای منطقه‌ای و جهانی اقدامات آن، دستاوردهای مادی و معنوی آن و سرمایه انسانی با بینش دینی و شیعی آن، نشان از ورود انقلاب اسلامی به دومین مرحله از خودسازی، جامعه‌پردازی و تمدن‌سازی دارد و دهه‌های آینده، دهه‌های نسلی است که پا به میدان عمل می‌گذارد تا بخش دیگری از جهاد بزرگ برای ساختن ایران اسلامی بزرگ را آغاز کند و آن را به آرمان بزرگش که ایجاد تمدن نوین اسلامی و زمینه‌سازی برای ظهور است، برساند. این مقطع به دورانی ختم خواهد شد که قوم انصار الله با اقامه دین حق و با تائید الهی دشمنان خداوند را مغلوب ساخته و در جهان گسترده خواهند شد. شاید روند فعلی باور به این عقیده را دشوار کند اما دشواری باور به این عقیده به اندازه دشواری باور به ایجاد «یک نهضت بزرگ دینی» در دورانی بود که جهان میان دو قطب شرق و غرب مادی تقسیم شده بود و کسی گمان چنین چیزی را نمی‌برد؛ حال آنکه با تشکیل انقلاب اسلامی عصر جدیدی در تاریخ رقم خورد. در این راستا رهبر انقلاب در نخستین توصیه خود به جوانان عنصر حیاتی «امید واقع‌بینانه به آینده» را متذکر می‌شوند: «نخستین توصیه من امید و نگاه خوش‌بینانه به آینده است. بدون این کلید اساسی همه قفل‌ها، هیچ گامی نمی‌توان برداشت. آنچه می‌گویم یک امید صادق و متکی به واقعیت‌های عینی است.» و مؤید این امیدواری را دستاوردهای همه‌جانبه انقلاب اسلامی در طول این چهل سال بیان می‌کنند. همه این‌ها در وضعیتی به دست آمد که کشور با شدیدترین دشمنی‌ها، جنگ‌افروزی‌ها و تحریم‌ها از جانب قوی‌ترین دشمنان مواجه بود.^۱

۱ بیانیه گام دوم انقلاب ۱۳۹۷/۱۱/۲۲، (<https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=41673>)

نتیجه‌گیری

علی‌رغم غلبه تفکر مادی در جهان و تقلیل شناخت به حوزه معرفت حسی، خداوند به عنوان رب عالم در روند تحولات آن حی و حاضر بوده و به دست تقدیر خود آن‌ها را رقم می‌زند و نیز خداوند متعال با نزول قرآن کریم، برنامه خود در قبال نحوه اداره جهان را تبیین کرده است و چیزی خارج از حیطه این برنامه، از فعالیت استقلالی برخوردار نیست از دیدگاه قرآن تمام هستی رو به خداوند داشته و به سوی او حرکت می‌کند نگاه ساختاری به آیات سوره صف، علاوه بر دلالت بر وجود حرکت همگانی در هستی، برنامه خداوند در حرکت دادن قومی خاص را تبیین می‌کند. این قوم ابتدا با پایبندی بر مقوله‌ای الهی (ولایت) از قوم عهدشکن جدا شده سپس در ادامه، مسیر تطور خود را در چند مرحله طی خواهد کرد دشمنان الهی در یک جریان تاریخی در طول تاریخ به تعقیب، آزار و اذیت مؤمنین و اولیاء آن‌ها پرداخته و درصدد اطفاء نورالله در گستره زمین هستند.

خداوند با ایجاد صحنه‌هایی مؤمنان را دعوت به قرارگیری در مسیر رشد می‌کند و پاداش اخروی و دنیوی متناسب را به آنان اعطا می‌کند برعکس صحنه‌های قبلی، در صحنه‌ای خداوند مؤمنان را امر به ورود در صحنه‌ی جدیدی می‌کند. این صحنه، صحنه انصارالله است که در آن تمایز کفر و ایمان، آمدن تائید الهی و در نهایت غلبه آشکار جبهه ایمان بر دشمنان خود رقم خواهد خورد بیانیه گام دوم انقلاب مطلعی برای ورود جامعه شیعی ایرانی به دوران انصاراللهی است. از دیدگاه رهبر انقلاب، وجود ویژگی‌هایی مانند ابتناء مبانی انقلاب اسلامی بر ایمان اسلامی و شیعی، گستره عمل جهانی انقلاب و سطح و نوع حمله دشمنان علیه آن نشانگر پدید آمدن عصری جدید در مناسبات جهانی، تغییر معنادار چالش‌ها و در نهایت تفوق و استیلاء مکتب و گفتمان جمهوری اسلامی بر نظام سلطه جهانی است. علاوه بر اینکه، این امر مبتنی بر واقعیت‌های موجود می‌باشد، از نوعی دیدگاه الهی به تاریخ و جریان تاریخی ایمان و کفر برخوردار است و با تائید خداوندی دورانی فراخواهد رسید که جبهه مؤمنان به طور آشکار مسلط بر جبهه دشمنان الهی خواهد شد. تحقق این دوران مطالبه خداوند از مؤمنان است و به دلالت ظاهر آیات قرآن مؤمنین مأمور به پیوستن به جبهه انصارالله شده‌اند.

منابع

- قرآن کریم، ترجمه: ناصر مکارم شیرازی، تهران: دفتر مطالعات تاریخ و معارف اسلامی، ۱۳۸۰ ش.
۱. احمدیان، ذوالفقارزاده، ۱۳۹۸ ش (الف)، درآمدی بر آینده اندیشی قرآنی، تهران، چ اول، دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی.
  ۲. احمدیان، ذوالفقارزاده، ۱۳۹۸ ش (ب)، حکمرانی و آینده‌نگری مؤمنانه از منظر سوره مجادله، تهران، چ اول، دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی.
  ۳. باریور، ایان، ۱۳۷۹ ش، علم و دین، ترجمه ب. خرمشاهی، تهران، مرکز نشر دانشگاهی.
  ۴. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، ۱۴۱۲ ق، مفردات ألفاظ القرآن، بیروت، ج ۱، چ اول، دار القلم.
  ۵. سور آبادی، ابوبکر عتیق بن محمد، ۱۳۸۰ ش، تفسیر سور آبادی، تهران، ج ۴، چ اول، فرهنگ نشر نو.
  ۶. طباطبایی، سید محمد حسین، ۱۴۱۷ ق، المیزان فی تفسیر القرآن، قم، ج ۱ و ۱۹، چ پنجم، دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
  ۷. طریحی، فخر الدین، ۱۳۷۵ ش، مجمع البحرین، تهران، ج ۲، چ سوم، کتابفروشی مرتضوی.
  ۸. فراهیدی، خلیل بن أحمد، ۱۴۰۹ ق، کتاب العین، قم، ج ۳، چ دوم، نشر هجرت.
  ۹. قمی، علی بن ابراهیم، ۱۳۶۷ ش، تفسیر قمی، قم، ج ۲، چ چهارم، دار الکتاب.
  ۱۰. مجلسی، محمد باقر، ۱۴۰۳ ق، بحار الأنوارالجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار، بیروت، ج ۹۴، چ دوم، دار إحياء التراث العربی.
  ۱۱. مصطفوی، حسن، ۱۳۶۸ ش، التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، تهران، ج ۲ و ۵ و ۸، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
  ۱۲. مکارم شیرازی، ناصر، ۱۳۷۴ ش، تفسیر نمونه، تهران، ج ۲۴، چ اول، دارالکتب الاسلامیه.

منابع اینترنتی

۱۳. خامنه‌ای، سید علی، بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی،
<https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=41673>، ۱۳۹۷ ش.

۱۴. خامنه‌ای، سید علی، سخنرانی تلویزیونی مورخ ۱۴/۰۳/۱۴۰۰ به مناسبت
سی‌ودومین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه‌الله)،
[https://farsi.khamenei.ir/news-](https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=47977)
[content?id=47977](https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=47977)، ۱۴۰۰ ش.

فصل دوم

تفسیر موضوعی
